

Bondeskogsbruk i tolv generationer

En skogsgårds historia är också Sveriges. I fallet Östragården i byn Runtorp går historien tillbaka till 1624, när gården grundades efter att byn hade bränts ner under Kalmarkriget år 1611. Och gårdens historia, den kan ägaren **Jan-Olof Thorstensson** berätta om.

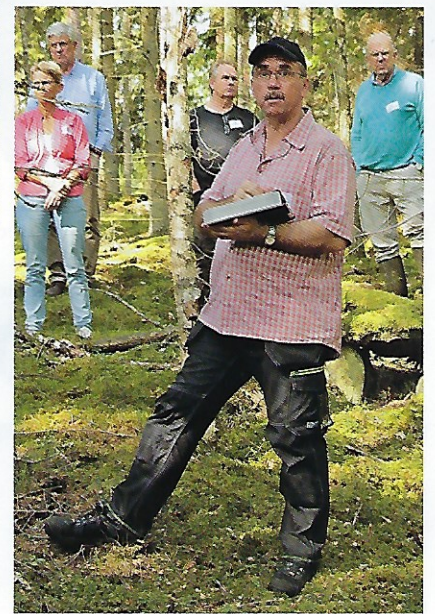
TEXT OCH BILD: MATS HANNERZ

» HAN ÄR ETT VÄLKÄNT NAMN i skogskretsar genom sina engagemang i skogsägarrörelsen, både på Södra och centralt i Sverige. Jan-Olof är dessutom en hängiven historieförvaltare som har grävt fram mantalslängder, domstolsprotokoll och husförhörlängder tillbaka så långt som till 1539. När Skogshistoriska Sällskapet besökte Runtorp söder om Kalmar hade Jan-Olof också berättarsällskap av Peter Danielsson, mångkunnig historiker från Kalmar Länsmuseum.

Jan-Olof kan namnen på alla ägare tillbaka till 1624. Han räknar ut att han är den tolfte generationen, och den trettonde är redan på in-

skolning beredd att ta över när han pensioneras. Alla generationer är inte förfäder, men sedan mitten av 1700-talet har gården gått i obrutet arv i samma släkt.

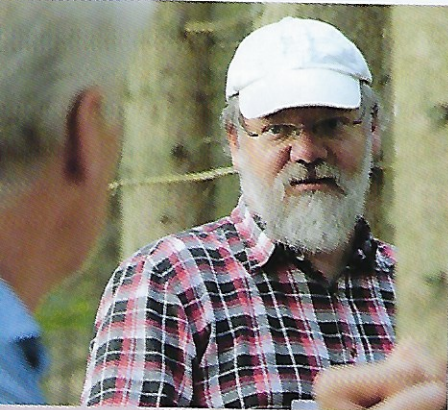
Genom de historiska arkiven har Jan-Olof kunnat kartlägga både befolkning och markanvändning ner på detaljnivå. Hela byn Runtorp omfattar cirka 2 500 hektar fördelat på 3 ½ mantal. Det är en levande skogsby med ett 80-tal invånare idag, både unga och gamla. Sin storhetstid hade den i slutet av 1800-talet när den befolkades av 350 personer. Därefter har den successivt tömts i takt med urbaniseringen. Runtorp klarade sig från det stora emigra-

Jan-Olof Thorstensson har hittat uppgifter i gamla kyrkböcker, domprotokoll och skifteshandlingar. Och – i spåren i skogen.

tionstappet som drabbade så många bygder i inre Småland. Under den mest intensiva utvandningsperioden 1869–1899 finns bara 26 personer som noterats som emigrerade till USA, enligt husförhörlängderna. En tillräckligt stor by, ett diversifierat näringsliv och närheten till arbeten i slättbygderna kan vara delar av förklaringen.

ÄGANDET GAV TRYGGHET. Jan-Olof har lyckats rekonstruera födelse- och dödstalen tillbaka till 1700-talets början. Där syns tydliga spår av såväl farsoter som av skiftesreformer. Under pesten 1711 dog 30 personer i byn. Storskiftet,

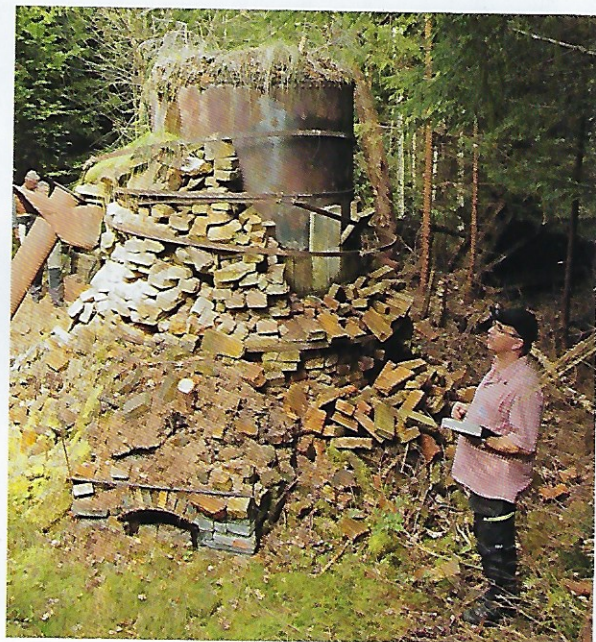
Peter Danielsson från Kalmar Länsmuseum berättade livfullt och slog hål på många myter. Ett exempel: det var inte Jonas Alströmer som gjorde potatisen populär som maträtt. Den första gången potatisen hamnade på tallriken var på Danviks hospital i slutet av 1800-talet. Men innan dess hade man ju kommit på hur man gjorde brännvin av potatis, ett väl så gott skäl för att rotknölen skulle få spridning.

Tre generationer Thorstensson med nuvarande ägaren Jan-Olof i mitten.

Tjätunnor. Under 1700-talet var tjära enormt värdefull. En fylld tunna kunde vara värd 2 daler och 8 öre styck, ett värde som motsvarande en 60-del av värdet av ett hus. En kubikmeter virke kunde ge 25–30 kg tjära.

Här kokade "Tjär-Erik" tjära på modernt vis under åren 1927–1957. Han lär ha varit den förste som använde plåt i tjärdalen. Och ugnen står kvar.

som i Runtorp inträffade 1792–1794, följdes av sjunkande födelsetal. Skiftesreformen hade skapat en oro, och för många var det en svår omställning att bli "agrarkapitalister", som Peter Danielsson uttryckte det. Det laga skiftet 1852–1859 hade däremot motsatt effekt. Nu blev det tydligare vad var och en ägde eftersom även utmarken ingick. De närmaste årtiondena efter laga skiftet sköt födelsetalen i höjden. Det egna ägandet gav trygghet och framtidshopp.

SVARTBRÄND BUSKMARK. Kartor och beskrivningar gör det möjligt att beskriva hur skogen har förändrats. Av byns 2 500 hektar är idag 90 procent skogbevuxna och dominerat av gallringsskog och mogen skog. Handlingarna visar att det var annorlunda 1850. Stora delar av skogen var kalmare och beskrivs som svartbränd och svedjad. Den skog som fanns var snarare

buskmark än riktig skog. Den gamla skogen var sällsynt, och bland hela byns ägor var 58 procent betraktade som öppen mark. Skogen var inte ens värderad i skifteshandlingarna.

SPÅR I SKOGEN. De historiska arkiven är ovärderliga när Jan-Olof ska tolka vad han ser i skogen idag. Med den digitaliserade kartan från laga skiftet kan han jämföra dagens skogsindelning med tillståndet i mitten av 1800-talet. Många spår i skogen kan förklaras med kartorna, men annat får också lösas med gissningar och hörsägen. På exkursionen fick vi följa med runt och se på tjärdalar, kolarkojor och en gammal sågningsplats, där flyttade stenar och grävda gropar satte fantasin i omlopp. Det är också spår som vittnar om hur viktig inkomsten från skogen var för både en by som Runtorp och för vårt land som helhet. ●

Exkursionen i Runtorp

den 31 augusti 2017 samlade 61 deltagare under ledning av Östragårdens ägare Jan-Olof Thorstensson och Peter Danielsson, antikvarie på Kalmar länsmuseum, och dessutom med god hjälp från familj och grannar. Dagen började med bilder och berättelser från det stora historiska arkivet på gården och följdes upp efter lunch med spåren i skogen. Exkursionen väckte stort intresse hos pressen och resulterade i reportage i tre lokaltidningar samt i Skogsland. Vi hoppas på en längre berättelse i kommande utgåvor från Skogshistoriska Sällskapet.